

על הספרדים בסיפור הקצר

מאת לב חקק

ציפור כרמיו — גזע קדמון
(מהקדומות הצילומים ב"בית ארזי
ורמני גדולות/ אשדות יעקב —
ראה "פרויקט")

סבחה האסכנונים מבקרים בכיהי
הורי המספרות. וגקשרה יסחה ברי
ניתם באידיש-ערבית-עברית-ספרדי
דית-גרמנית-צרפתית-רוסית. הסבר
תוה החביבות והמקסיכות מפחיי
עות את הילדים במתנות והבטי
פרת מתלבטת:

"...למי מן הסתיים אני רוצה
להידמות, לכשאחיה אני זקנה
כמותן? ומקרה כמוהי השאלה
הגדולה: אני מה אני, אשכנזיה
או פרונקינה?... במושגה קראו
אחרי: "פנק פארד". והספרדים
שבהיפה ריגנו אחרי: "פוליטי
פכור...! ואני מצטנפת ונסכרת
בתוכי ושונאת, שונאת או את
כל העולם כולו... בדמעות על
לחיי הייתי מגיבת על עלבנות
אלה".

משה אסלן (עיראק, 1927) מתר
אר ב"רגינה בחפשת את הוריה"
את הלאות התיים במעברה: אוי
הל עלוב ללא ריצוף, גמלים וי
עקובים, פחילית גפא, שירותים
מרוחקים משותפים למשפחות
רבות רצפה מצהינה, ברזים פגוי
מים ומים קרים במקלחת הגיבור
רית, אוהלים נעקרים בליל-סופה,
עוללים מחקצים סביב אמהות
יחפות ורועדות מקור, גברים
אובדי-צבות נאבקים להציל את
רבושם הדל, על רקע זה למד
המספר להכיר את רגינה וי
משנתן את הקורא בשינוי דעתו
עליה: לא גערה הרפתקנית וי
קלתי-דעת אלא לוחמת ציונית
אמריגה, שנאלצה להימלט מעיראק
עקב פעילותה המחתרמיה הציוני
בית וכגינה נאכר אביה.

מרדכי טביב (1910, ראשוני
לציון, הוריו עלו מהימן), מציג
ב"גואל" אשה בת תימן יונאת
שרעב הנישאה לבעל מאיזור חייר
דאן, המציאות הישראלית והזמן
מקחים את התבדלים, אך גראה
שהסיטואציה הפנים-עדתית טראי
גית לא פחות מהבין-עדתית.

יהודה עמיר (תימן, 1939) מסר
פר על "פיאותיו של יהוא", הר
מעוררות הקגמות ואלימות מגד
חבריו, בכללם בניית-תימן הזוהר
קרב, האם מציעה לאב: "...לא
רגאל... אבל הוא צריך יקצר
אותן קצת בשביל שלא ישחקו
עליו". סמכות האב גפועת: "כן
כן! כבר היא ממשלה הנשים
פה בארץ! והאיש תחה הגעל!
כבר שנתגעתן פה! כבר אין
בושה! אין בושה! וזהו עשיו
הילד בידיים שלך ותעשו מ—ה
שאתם רוצים". אובדן האוטוריטה
של האב על רקע הבדלי-הדורות
בארץ הוא גם הנושא של "מר
שיוף ובגו" לאהרן מגד (טולין, 1920).
יכולתו של מגד מתגלה ב"
עיצוב דמויות משניות מן הקי
הוד, אך חמיסת דמות-האב שיי
יומה משורשים ריאליסטיים.

מאלפים הם הסיפורים שנבקר
אה מאת כריציון יהושע, יצחק
גבון, יצחק כמוקובלית, יצחק קי
מן, דוד ריקנסקי, אליעזר שמאלי
ויצחק שמי, על ספרדים.

אות של ברכה היא שחוד הקרי
פה קצרה מאוד נהעשרה ספררי
תנו בדברייספרות רבים, מאה-ספר
רדים על ספרדים וכאת אשכנזים
על ספרדים. כמו שהקורא הספרדי
מתעשר בהפגישה עם עולמם של
האשכנזים המשתקף בספרות, וי
משיג דרכו יורה הבנה כלפיהם,
כן ילמד הקורא האשכנזי לכבד
ולהעריך ולהבין את אחיו הר
ספרדים מקריאה בספרות שלהם
ושעליהם.

בושר, ומחבטל הודות להסכרתם
ולרווחי-יבית. "עורא ששון פגוי
שחומות ואפו אף נשר, עיניו הר
שחורות בולטות מחוריהן ותמי
מות מדומה מהלכת בהן כשמן
מוקק". הוא מצליח במספרו רק
בגרמניה, הודות להעבדות-פנים
ולסיפוי-יבדים מעוררי רחמים וי
אחדה. בישראל הוא משתקע בר
מקרה ולשם טטטוש עברו הדל.
לאחר שהחלוק אליק, בעל התכור
זוה הגשגבות והבערצות, גסצע,
מנצל אותו ששון בצורה מחפיי
רה, אך לא פסו אנשים טובים
מן הארץ, שכן באותו רחוב
גר דוד מירסקי, אוהב גוי ואדי
בה ומספחם, אשכנזי החי על
ירקינו שבו הוא עובד יומי
יום. הוא רגיש ועשיר-תרבות, וי
גם גופו דק וגבוה, מרת סילוויה,
אשתו של ששון יושבת בפניה
גדושה כרים אדומים בשיכולי
רגליים ומעלה עשן מפיה ומנהיר
רית. גוצה כסורבלת ושחקנית זו,
שאפה עשוי בקו ישר עם מצחה
רעינה מובלעות בין תפחות לכי
הנהיה מפצחת גרעינים ברהוב,
אך לא פסו גשים מעודגות מן
הארץ, ובאותו רחוב היה מרת
מירסקי והיא תולה ומובה וערי
זוה, ביימיגעוריה היתה הברת
תנועת-המחפכה ברופסה וגלחה לי
סיביר, זאנט, בתו של ששון,
בטלנית ריקנית שמרבה שיחה
עם לבקן אשכנזי, טורחת הרבת
ל"התנאות". ואין דעתה מחקררת
עד "זריסי עיניה המכוהלות וזקי
פיים עוקציהם כלפי מעלה, שפי
תיה וצפורניה שוחחנות אודם".
בכור בניו של מירסקי היגר לי
אמריקה אך הצעיר הוא נעימי
הליכות, נאמן לארץ, חרבותי, וי
מדמויות אלו תשהלשל עלילותו
של שנהר, ששון ינסה לפנות
את גחלת מירסקי במתקיי-שפתיה,
בהסתה, בעזרת סרכורים וכיו"ב,
ואחרי מות רעייתו של מירסקי
מוותר זה על גחלתו, לדאבון לבו
הצבוט יל ששון, זאגב העלילה
המסורבלת מתגלים גם כמה אישי
כנוים שאינם כלי-השלכות.

סקינה ברובה בחתום הסיפור
הצוסק בספרדים או בחתום על
ידם גילה אברהם שטאל קובץ
שבעריכות, "הזודיה-מורה בספר
רותנו" (משדר החינוך והתרבות
— המרכז לתוכניות לימודים,
ירושלים תשל"ד, בצירוף מבוא,
ביבליוגראפיה, הערות קצרות על
המחברים, הערות-מבוא והערות
טקסט על הסיפורים, מאת הערי
רך), כאן מתעבות דמויות של
ספרדים בדרכי-איפיון שונות, על-
ידי עלילה נססית ועליוני עלילה
היצונית, בעזרת הגדרות ישירות
של המספר או תיאור הדמויות ו
היאור הופעתן החיצונית, מנהגיי
הן והליכותיהן, ותיאור הסביבה,
הבאת דבריהן וסגנון.

רוב עלילות הסיפורים מתרחיי
שות בישראל, ויש ביניהם סיפור
רבים מחיי הנישוב הספרדי הישן
ומחיי העולים החדשים.

סיפורים על חיי הספרדים הוותיקים

סיפורי של יהודה בורלא,
(1886—1969) משקפים הרבה מן
החיי של הספרדים הוותיקים ביי
ירושלים, "קץ הפלאות" הוא סי
פור על החבגיות וכיסופי-התבגר
רות יש בו תיאור התכנות להג
הפסח בסיפור "זהב", נמצא תי
אור משפחה ספרדית מכובדת וי
ענייה, בעלת ערכים כבדקה
כבוד עצמי, הכנסת-אורחים וכיי
בודי-אב. דמות גערפת היא האב
ביתר-דין" בירושלים, במנהיגיה הי
רוחניים של העדה הספרדית,
("משחק בקלפים"), שמחל על
כבודו כדי לשמה כלה יחומה.
סבל העקרות מתואר ב"כהרף
עין", ומעניין להשוות סיפור זה
ל"סאלימה" של הזו.

ב"אבי" לעזרא המנהם (יוגוסי
לאוויה, 1907) מסופר על משפחה
ספרדית בירושלים העתיקה בימי
מלחמת-העולם הראשונה, מסופר
בו על עזרה הדדית, "איכות עיי
דוד על חוספילה ואהבה עזה גי
חא המשפחה.

"שהי הספות" מאת מרים בוכי
קלתיגוטמן, בת למשפחה ספרי
דית-אשכנזית, הוא סיפור מפי
ילדה שאביה ספרדי ואמה אשכי
גזייה, החיה בזכרון-יעקוב בראי
שית המאה. יש בסיפור שחוק
סוב ותיאורי-החיי, אך לא גערה
ממנו כאב, אבי המספרה טועם
מאכלים "אשכנזיים" מתוך גימום
והמלה על אשתו האהובה, וי
שמחה המבשלת הספרדייה הזקי
בה, השרחנית-הרעשנית-התקפה,
קונה את לבו במאכליה; שמחה
רואה באם המספרת, אשכנזיה
לבנה וזווודה" ואם המספרת רוי
אה בה "פרנקינה זקנה", הסבא
והסבתא ה"פרנקים" והסבא זה

נטיעת מרכזה של הספרות הי
עברית בישראל הביאה לחידוד
שיום בהשוואה לפרנקים הקודרי
מים. היה מקובל לחשוב שמי שי
מדבר על מרכזי הספרות העבר
רית כדורות האחרונים מתכוון
לספרות של אשכנזים, ומלבד
סומרי איטליה והולנד בתקופת
ההשכלה כמעט לא נמצאו סופרים
צבריים מבני הספרדים ועדות
המורה (להלן "ספרדים"). הקרי
הרומתם הספרותית של הספרדים
בדורות האחרונים עדיין קורא לי
מחקרו, מכל מקום נטיעת מרכז
ספרותו בישראל מגבירה את
פעילותם הספרותית של הספרדים,
הראשונים עסקו לא במסה ולא
בשירה כי אם בסיפורי חוי (כורי
לא, שמי); יוצאי תימן החחילו
במאמר ובתיאור, אחריכך כפרקי
חוי (מהלל מעדני), והודו הר
תימני הצעיר עסק בגובילה
(שדה לוי) ברוהאן וביפור הקצר
(מרדכי טביב), לעתים לא הסתפר
קו הספרדים בתיאור מעגלי-דורים
בלבד, בורלא לא הסתפק ב"עלי
לות עקביא" וביקט להראות מטי
גל גן באה שנה לפחות של אבוי
היו ואבותיהם, ואף תיאר את
הקופת יהודה הלוי, כיום יש ספי
רות ענפה כתובה בידי ספרדי,
ואין להעלות על הדעת, במסגרת
זה סקירה ממצה שלה אפילו ביי
נחום אחד, תחום הסיפור הקצר.
יש ספרדים שכתבתם אינה
ענונה בעולמם של ספרדים (א. ב.
יהושע), ויש אשכנזים שכתבתם
דנה הרבה בספרדים (חיים הזו),
הסיפורים הקצרים ממצים פיגור
תיים רבות: עלייה וקליטה, יהי
סיום בין עדות, הבדלי-דורות, שיי
לוי המבנה המשפחתי, גבורה,
מחנות והתיישבות, חיי חיים,
אהבות הארץ וסבל ההתערות בה,
דלות וקיפות.

במסגרת זו אוכיר כמה סופרים
ספרדים ואשכנזים שכתבו סיפור
רבים קצרים בנושא זה. ארי אבן
הב, יהושע בריווסקי, חיים הנה,
אביגדור המאירי, יעקב חורגיין,
יוסף חנני, אהרון מגד, דב קי
חי, יגאל קמחי, דוד שחר, יצחק
עגהר, בשורה אחת עמם יש
להזכיר מספרים ספרדים שכתבו
סיפורים קצרים על ספרדים:
מויים בוסקלה-גוטמן, יהודה בורי
לא, עזרא המנהם, יצחק גבון,
דוד סיטון, דוד ריקנסקי, שושנה
שבמ, יצחק שכי, יוסף בן פנתס
פויאל, ואחרים. מקרב עולי-עיי
ראק שכתבו על ספרדים אוכיר
את אליהו אבסי, משה אסלן, גיר
פוחט, שמעון בלס, מקרב יוצאי
תימן — את יצחק גלוסקא, מרדכי
כי טביב, ישראל ישעיהו, יהודה
עמיר, מקרב יוצאי פרס — אבי
רהם עמיגור; מקרב יוצאי לוב
— ר' פריגא ווארץ, דוד פדלוין,
פלדן, מקרב יוצאי תוניס ואל
גיריה — אפרים הוד.

המקורות דלות בסיפורים
מחיי הספרדים

על אף שפע זה עדיין דלות המקרי
אות בסיפורים מחיי הספרדים, וי
לעתים חוספתו גורעת, למשל, ביי
"מקראה בספרות העברית החדר
זאת", שיצאה מעטם ועד החינוך
היהודי בניירורק בכמה מהדורות,
וגאה להדגיש אח "המאור של
ערכי היהדות" נמצא סיפורי הר
בפושט של שלום עליכם, "אורה
למסחי, לנושו של האורח —
מצנחחו הגבוהה והבגד התורכי
המפוספס שלו — וכן מבטאו
צעורים יצחק בילדים, הילדי
המספר ומשפחתו כארחים את הר
אישי, מוקירים ומכבדים אותו וי
הוא מספר להם, לפי "תרגום"
דבריו עליוני האב, על ארץ יהודי
רים נפלאה ורחוקה, שבה הוא
גר, ו"ספרדים" יקראו ליהודי
הארץ", כשבני-המשפחה מתעורר
ריק לאחר "ליל הסדר", הם מוצי
אים שהאורח געלם, ועמו כספם,
כלי-הכסף והתכשיטים של בני
המשפחה. בהרבה רבון סוב ובר
הרבה דוחק אולי אפשר להספיר
שהאורח, בהופעתו בסיפור שבי
מקראה, מתחזה כספרדי, או שי
האב חייטנו שהוא ספרדי, ובכל
זאת, לפעמים זה ה"טעם" הר
"ספרדי" ויחיד שבא אל פיו של
הלכיד יהודי אמריקאי הלומד
עברית.

הוא הדין במקראה לפני תוכנית
הלימודים בספרות בבתי-ספר תיי
כוניים בישראל, "ילקוט שירה
ופרזנה", שיצאה ביותר ממחנה
אהת (הובאה עיריית הליאבני-
יפו, המחלקה לחינוך). מציאו בה
את, רוזנה חובבי ציון, סיפורו
על שנהו, שכליו הרופסיים, הר
סכמאטיות שלו ואישיה התפתחו
חו ודאי לא סיפקו סיבה אמתי
שית לבחירה בו. בסיפור זה —
עזרא יששון, שמוצאו מכדוד, קרי
זה בארץ בניינים בזול ובשעתי